

L'art franquista i Josep Clarà

L'estudi de l'art de la postguerra espanyola a Catalunya té molts buits i mancances i, per això, cal saludar les iniciatives que intenten aprofundir-hi. Però hi ha formes de revisionisme que, en lloc d'aclarir les coses, tendeixen a deformat-les; com ara quan s'intenta desvincular del primer franquisme l'obra d'autors que van contribuir a donar forma simbòlica al règim totalitari i als seus valors, encara que per això s'hagi d'amagar sota la catifa tot allò que contradiu aquesta representació fal·laç.

Un d'aquests artistes a qui, periòdicament, es pretén distanciar de l'esmentat vincle és Josep Clarà, de qui ara es presenta una exposició a Can Mario de Palafrugell, comissariada per Cristina Rodríguez Samaniego. L'aportació fonamental de l'escultor olotí es localitza a les primeres dècades del segle XX. Ell fou un dels grans creadors de la iconografia noucentista. I, des de París, esdevingué un referent clau de la reacció neoclassicista que es va donar en diferents països després de la Primera Guerra Mundial. Quant al Clarà de després de la Guerra d'Espanya, hi ha força estudis que tracten la seva implicació amb les polítiques artístiques franquistes i que aporten dades incontrovertibles d'aquesta relació. I no només per fet de ser l'autor del conegut *Monumento a los caídos* (1952).

Quan parlem d'art franquista no ens fixem tant amb l'estètica i la ideologia dels artistes, per bé que aquestes ni són irrellevants ni poden obviar-se, sinó més aviat amb els usos polítics i les funcions socials que van jugar les seves obres. O, per dir-ho simplificadament, no calia ser necessàriament franquista per produir art franquista. Per fer-ne el mapatge caldria atendre els autors que foren distingits per la dictadura i seleccionats per a les seves exposicions; els qui van ocupar llocs de poder dins el sistema artístic i van participar en la definició de les polítiques oficials; els qui van rebre tant comandes de les institucions estatals com dels grups socials i polítics en què s'assentava el règim, de l'Església als Ajuntaments o de l'alta burgesia a la Falange. O, en fi, els qui van gaudir d'una recepció més entusiasta per part de les autoritats i dels mitjans de difusió que estaven al seu servei, del Nodo a *Destino* o *La Vanguardia Española*. En tots aquests vessants, la figura de Clarà hi és present.

S'ha de dir, però, que el grau de compromís dels artistes col·laboradors amb el règim va ser divers. Els casos de Josep M. Sert, Josep Viladomat o Josep Clarà, per exemple, il·lustren tres posicionaments força diferents. El primer, identificat ja durant la guerra

espanyola amb les forces faccioses, va jugar un paper actiu a favor de la contrarevolució; el segon, alineat amb el republicanisme, va patir l'exili i posteriorment va ser pressionat perquè realitzés l'escultura eqüestre de Franco, emprada per publicitar la dictadura. Mentre que Clarà va tendir a acomodar-se a la nova situació. Es va deixar estimar pels feixismes, va fer els passos necessaris per guanyar influència i reconeixement dins el nou ordre i la seva obra va contribuir a conformar els imaginaris totalitaris.

I no s'han de confondre les lluites intestines entre els diferents artistes per escalar posicions ni les lamentacions íntimes o les queixes diguem-ne gremialistes de Clarà amb un qüestionament del sistema. De la mateixa manera que les confrontacions internes entre els diversos sectors del règim, bàsicament entre nacionalsindicalistes i nacionalcatòlics, no suposaven una voluntat de superar la dictadura, sinó de guanyar cotes de poder en el seu si.

La cooptació franquista de Clarà s'explica per diversos motius. D'una banda, per aprofitar políticament un prestigi artístic que venia de lluny i que suggeria certa idea de continuïtat; i de l'altra, per l'ascendència del seu entorn de relacions en les estructures de poder estatal, d'Eugeni d'Ors al marquès de Lozoya. I també perquè la seva estètica encaixava amb formulacions abonades per la intel·lectualitat feixista, la qual en subratllava tant les idees d'ordre i de fidelitat a la tradició com les de representar un renaixement de la puresa i la perfecció enfront de l'anomenat "art degenerat", blasmat també per Clarà. En aquella situació, les escultures de Frederic Marès, Enric Monjo o Josep Clarà foren de les més promogudes; mentre que altres artistes de vàlua, alguns també provinents del Noucentisme, però compromesos amb els valors democràtics, patiren la repressió franquista.

Ens hem d'acostumar a acceptar que l'ètica i l'estètica no van necessàriament de bracet i que a l'hora d'estudiar i interpretar històricament el fenomen artístic cal situar-lo sempre en el marc que li dona sentit, ja que si no ho fem així els arbres no ens deixaran veure el bosc i acabarem confonent avets amb sureres. Com va deixar dit un clàssic, no hi ha text sense context.